

Government and society reconstruction: formation of female subjectivities in Ilam province (1921-2021)

Homayoun Moradkhani*

Safoura Jokar**

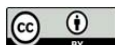
Abstract

Social life in the female sphere has sometimes been a site for the emergence of emancipatory and active forces, while at other times it has taken on an artificial aspect due to power dynamics. Consequently, femininity has manifested in distinct forms across diverse geographies and cultures. Therefore, this research aims to identify various forms of femininity and their influencing factors within Ilam Province over a one-hundred-year period. The study adopts Foucault's specific approach to subjectivity and subjectivation, genealogy, and history. This qualitative research employs a genealogical method. Identifying historical turning points that influenced women's transformations was achieved by examining authentic, valid, salient, and meaningful documents. These documents were extracted from the Library of the Islamic Consultative Assembly, the Archives, and the Research Hall and National Library, and their accuracy and validity are confirmed. Additionally, to better understand women's narratives and present a local history of Ilam's women, semi-structured interviews were conducted with a number of Ilamian women. The findings indicate that one hundred years of historical events have shaped femininities characterized by spatial confinement, hegemony, bureaucracy, militancy, and demanding agency. Based on the results, the subjectivities of Ilamian women have

* Assistant professor of sociology, Department of sociology, Faculty of social science, Razi university, Kermanshah, Iran (Corresponding Author), hmoradkhani@razi.ac.ir

** Master of Sociology, Department of sociology, Faculty of social science, Razi University, Kermanshah, Iran, safourajokar74@gmail.com.

Date received: 16/07/2024, Date of acceptance: 09/09/2024

emerged through their susceptibility to historical events such as the settlement of nomads, the implementation of rural development plans, land reforms, political party activities, the expansion of the administrative system, the Islamic Revolution, war, and the development of the higher education system, and in conjunction with these transformations.

Keywords: subjectivity, femininity, agency, society reconstruction, Ilam province.

Introduction

The modernization of ilam society and integration into the world order has caused changes in the femininity of ilamian women. The social status, role and position of women today in the society of ilam has undergone many changes since the end of the Qajar rule and the effectiveness of the Pahlavi rule until now. Paying attention to the documents left behind, in a way, shows the change in the knowledge of ilamian women. From the beginning of the last century until now from 1921 to 2021 in the last hundred years, the position and subjectivity of ilamian women has been created and addressed by a group of factors and social-historical contexts. In other words, the ilamian woman now reveals herself in the midst of a new group and a new occasion. This change is not only the result of a personal choice. Considering this, it is important that it has been considered in this research. The main pillar and support of this research is trying to be possible. This research is an effort to understand the genealogy of ilamian women's subjectivity more than them, to provide a cause and effect narrative, which may bring forth more.

Materials & Methods

In this research, it has been searched to expand the concept and explain the process of changes in the society of Ilam, the process of change and re-formation of the society and the unwanted events providing this possibility and changing the culture of women. To collect data, first of all, the sources and sources that come as information about the situation of Ilam province and the women of this region, from the categories of official organizations, public libraries, national archive library, websites and news bases (magazine offices and newspapers) are identified and studied. . they got. In order to complete the information, and to better understand the patterns of femininity among women, and to pay attention to the narrative of ilamian women in the local area, a number of women in different age groups and members of different social classes were interviewed in the cities of Ilam.

Discussion & Result

The current structure and shape of the femininity system among the women of Ilam, from the initial formation of this province since 1937 and the transformation of Lorestan Pushtkoh into a regional region called Ilam province, is the result of structural changes in the subject identity of ilamian women. The will of the government unintentionally caused changes in the socio-spatial fabric of ilamian society. These social developments were a platform for changing the subjectivity of ilamian women.

Plan for forced resettlement of nomads, implementation of construction and rural development programs, implementation of land reform plan, plan to educate villagers and send troops to remote areas, establish health centers, increase access to social services, expand bureaucracy, build roads and increase the rate. Access to geographical areas outside the region, the formation of the Tudeh Party and the spread of their manifesto among various social issues, the rise of religious forces, the formation of the Islamic Revolution and war with foreign countries, the development of the higher education system and the access of more and more ilamian women to the university. They were among the government policies that changed the socio-political-economic context of Ilam. The creation of excess subjectivity among ilamian women was the result of this change. Socio-social developments were initially in the places of ilamian women, but over time, it turned into the formation of different types of femininity among these women, among these femininity, we can mention femininity, hegemonic, bureaucratic, feminine and bold content.

Conclusion

What has happened in history has always been the desire of the government to manage the social affairs of the people. But this will turned into a specific and different result for ilamian women. Contemplativeism, sole monopoly and unquestionable subordination in the political authority of the ruler implies that it resists any kind of distribution, description and action and manifests a different action from itself. The decisions taken at the top of the power pyramid are implemented without regard to the rules of the pyramid and the people under control, but in practice and behind the government, a kind of power cut is formed in the subject, who at the same time has the role and function of the executive. They are in charge of the existing laws in providing services, they are a space of

separation from the official construction for their mechanism operators. The subject begins to create an excess of subjectivity; Surplus that becomes an official act in the unofficial flow. These changes and mechanisms of the government have been formed in order to maintain themselves during the last few decades. It is creating a platform and creating special conditions that were prepared with their facilities to create a new subject of femininity among ilamian women. The subjectivities unique to ilamian women, with a specific identity and culture, are a hand-made product, but a rooted and time-bound challenge, which, by the way, has come about as a result of the government's decision to rebuild and the occurrence of social-historical changes and transformations. These characteristics show that the formation of different types of femininity and characteristics among the ilamian.

Bibliography

- Abdollahi, Z., Seyedmiraeei, S. M., Saroukhani, B., & Ghobadi, H. (2013). Examining social factors affecting the social security of female heads of households (Case study: Ilam City). *Iranian Social Studies Journal*, 10 , 157–173. [in Persian]
- Akbari, M. (2011). *Encyclopedia of Ilam: Role of women in the political and social transformations of the Islamic Revolution and the Sacred Defense* . Mashhad: Shamloo Publishing. [in Persian]
- Akbari, M. (2016). A documentary study on the role of women in Ilam during the Islamic Revolution. *Iranian Islamic Progress Model Studies Journal*, 8 , 1–15. [in Persian]
- Almasi, M. (2016). Factors related to women's social security. *Scientific Research Journal*, 46 , 103–107. [in Persian]
- Bag-Rezaei, P., Zanjani, H., & Seif-Elahi, S. (2017). A qualitative study on domestic violence against women (Case study: Women referring to the social emergency services in Ilam City). *Iranian Social Studies Journal*, 3 (11 Special Issue on Family Sociology), 5–32. [in Persian]
- Bag-Rezaei, P. (2019). A sociological study of the causes and conditions of domestic violence against women with an emphasis on social capital (Case study: Women in Ilam City). *Women's and Family Cultural-Educational Quarterly*, 10 (49), 32–49. [in Persian]
- Cronin, S. (2021). Tribes in Iran, 1921–1941. *Historical Research Journal*, 11 (30), 1–30. [in Persian]
- Derakhshandeh, S. (2012). *Tribes of Ilam* . Ilam: Zana Publishing. [in Persian]
- Donzelot, J. (2016). *The invention of the social: An essay on the decline of political passions* (Gharib, A., Trans.). Tehran: Shirazeh Publishing. [in Persian]
- Dreyfus, H., & Rabinow, P. (2021). *Michel Foucault: Beyond structuralism and hermeneutics* (Bashireh, H., Trans.; 14th ed.). Tehran: Ney Publishing. [in Persian]

341 Abstract

- Esmaili, N. (2012). Pathology of women's insecurity in Ilam Province (political-social) [Master's thesis, Islamic Azad University, Central Tehran Branch, Faculty of Political Sciences]. [in Persian]
- Flick, U. (2020). An introduction to qualitative research (Jalili, H., Trans.; 11th ed.). Tehran: Ney Publishing. [in Persian]
- Foucault, M. (1999). Discipline and punish: The birth of the prison (Serkhoush, N., & Jahandideh, A., Trans.). Tehran: Ney Publishing. [in Persian]
- Foucault, M. (2010). Society must be defended: Lectures at the Collège de France, 1975–1976 (Najafzadeh, R., Trans.). Tehran: Rakhdadno Publishing. [in Persian]
- Foucault, M. (2011). The will to knowledge (Serkhoush, N., & Jahandideh, A., Trans.; 6th ed.). Tehran: Ney Publishing. [in Persian]
- Foucault, M. (2012). The birth of biopolitics: Lectures at the Collège de France, 1978–1979 (Najafzadeh, R., Trans.; 2nd ed.). Tehran: Ney Publishing. [in Persian]
- Foucault, M. (2017). Discourse and truth: Genealogy of truth-telling and freedom of speech in Western civilization (Fardousi, A., Trans.). Tehran: Dibaye Publishing. [in Persian]
- Foucault, M. (2019). Theater of philosophy: Selected lectures, essays, and dialogues (Serkhoush, N., & Jahandideh, A., Trans.; 8th ed.). Tehran: Ney Publishing. [in Persian]
- Foucault, M. (2020). The archaeology of knowledge (Serkhoush, N., & Jahandideh, A., Trans.; 8th ed.). Tehran: Ney Publishing. [in Persian]
- Gholamrezaei, F. (2015). Women in the history and culture of Iran . Tehran: Arvan Publishing. [in Persian]
- Harris, K. (2019). Social revolution and welfare state in Iran (Fadaei, M. R., Trans.; 2nd ed.). Tehran: Shirazeh Publishing. [in Persian]
- Hooglund, E. (2019). Land and revolution in Iran, 1961–1981 (Mohajer, F., Trans.). Tehran: Shirazeh Publishing. [in Persian]
- Jorgensen, M., & Phillips, L. (2020). Discourse analysis as theory and method (Jalili, H., Trans.; 9th ed.). Tehran: Ney Publishing. [in Persian]
- Kachouyan, H. (2003). Foucault and the archaeology of knowledge: The history of the humanities from the Renaissance to postmodernity . Tehran: University of Tehran Publishing. [in Persian]
- Karimi, E. (2015). Study and understanding of the tendency of Ilami girls and women toward change and modernity in lifestyle and its socio-cultural factors [Master's thesis, Islamic Azad University, Central Tehran Branch, Faculty of Social Sciences]. [in Persian]
- Khoshroo, Z., Firoozabadi, S. A., & Farzizadeh, Z. (2020). Study of the causes, dimensions, and consequences of social exclusion by gender (Case study: Gypsy women of Cheshmeh-Kaboud village, Ilam County). *Ethnic Social Studies*, 1 (1), 1–25. [in Persian]
- Khosravi, M. S., Moradkhani, H., & Rezaei, M. (2011). Foucault: Governmentality, political subject, and political action. *Iranian Political Science Quarterly*, 3 (2), 1–25. [in Persian]
- Kooshesh, M., Mirzaei, M., Mahmoudian, H., & Almasi, M. (2019). Examining the relationship between dimensions of gender inequality and women's social well-being in Ilam City. *Iranian Social-Psychological Studies (Women's Studies)*, 17 (3), 7–30. [in Persian]

- Mehrdadi, A., Noripour, R., & Sadeghian, S. (2016). Factors affecting happiness in girls and women of Ilam Province. *Humanities Monthly Journal*, 1 (1), 1–20. [in Persian]
- Miller, P. (2003). Subject, domination, and power in the views of Horkheimer, Marcuse, Habermas, and Foucault (Serkhoush, N., & Jahandideh, A., Trans.). Tehran: Ney Publishing. [in Persian]
- Mortezavi, S. K., & Pakzad, S. (2017). Explaining women's views on masculine authoritarianism using Bourdieu's theory (Case study: Dehbalayi tribe, Ilam City). *Women's Studies Quarterly*, 8 (21), 117–146. [in Persian]
- Najmabadi, A. (2021). Women with mustaches and men without beards: Gender and sexual anxieties of Iranian modernity (Kamel, A., & Vaghefi, I., Trans.; 8th ed.). Tehran: Tisa Publishing. [in Persian]
- Na'mati, N. (2005). The history of education in Ilam Province (1930–2001) . Tehran: Espand-e-Honar Publishing. [in Persian]
- Nourmohammadi, F. (2021). Study of body management styles among women in Ilam City [Master's thesis, University of Ilam, Faculty of Humanities]. [in Persian]
- Raeisi, A. (2021). Exploring the meanings of masculinity and femininity from the perspective of Ilami women [Master's thesis, University of Ilam, Faculty of Humanities]. [in Persian]
- Safaiepour, M., & Daripour, N. (2018). Analysis of the factors affecting women's empowerment obstacles. In *First Competitiveness and Future Urban Changes Conference* . [in Persian]
- Saroukhani, B., & Mahmoodi, Y. (2008). Reproduction of gender inequality in the family: A comparative study of working and non-working women in Ilam City. *Social Research*, 1 (1), 47–61. [in Persian]
- Seyedmirzaei, M., Abdollahi, Z., & Kamarbigy, K. (2011). Examining the relationship between social factors and social security among female heads of households (Case study: Women in Ilam City). *Social Security Studies Journal*, 28 , 79–108. [in Persian]
- Tavakoli-Torghi, M. (2008). Everyday modernity and the ampoule of religion. *Iranian History and Civilization Treasury*, 24 (4), 1–12. [in Persian]
- Veyseh, S. M., Nouri, H., & Namdar, J. (2014). The relationship between social capital and political participation of women (Case study: Students of Ilam University). In *First National Conference on New Achievements in Management and Accounting Sciences* . [in Persian]
- Yaghoubi, K., & Yaghoubi, A. (2010). Ilam during the Pahlavi era: From the fall of the Vali system to the fall of the Pahlavi dynasty (1928–1979) . Ilam: Johar-e-Hayat Publishing. [in Persian]

دولت و بازسازی جامعه:

تکوین سوبژکتیویته‌های زنانه در استان ایلام (۱۳۰۰-۱۴۰۰)

همایون مرادخانی*

صفورا جوکار**

چکیده

حیات اجتماعی در عرصه زنانه، گاه محل ظهور نیرویی رهایی‌بخش و کنش‌گرا بوده و گاه به دلیل مناسبات قدرت، وجهی تصنعی یافته است. بدین سان، زنانگی در اقلیم‌ها و فرهنگ‌های گوناگون به اشکال متمایزی نمود یافته است. لذا هدف از انجام این پژوهش بازشناسی انواع زنانگی‌ها و عوامل موثر بر آن در قلمرو استان ایلام و در بازه زمانی یکصدساله بوده است. این پژوهش به روایت خاص فوکو درباره‌ی سوژگی و سوژه شدن، تبارشناسی و تاریخ توجه دارد. روش این پژوهش، کیفی و به شیوه تبارشناسی است. شناسایی نقاط عطف تاریخی تأثیرگذار بر تحولات زنان از طریق بررسی اسناد و مدارک دارای اصالت، اعتبار، نمایا و دارای معنا صورت گرفت. این اسناد از کتابخانه‌ی مجلس شورای اسلامی، آرشیو اسناد و تالار پژوهش و کتابخانه ملی استخراج گردیدند که صحت و اعتبار آن‌ها مورد تایید است. همچنین برای فهم بهتر روایت زنان و ارائه‌ی تاریخ محلی زنان ایلام با تعدادی از زنان ایلامی مصاحبه نیمه‌ساختاریافته به عمل آمد. یافته‌ها نشان می‌دهد که حوادث تاریخی صد ساله موجب شکل‌گیری زنانگی‌هایی از نوع محصور در مکان، هژمونیک، بروکراتیک، سلحشورانه و مطالبه‌گر شده است. بر اساس نتایج، سوبژکتیویته‌های زن ایلامی به واسطه اثرپذیری از حوادثی تاریخی چون اسکان عشایر،

* استادیار، گروه جامعه‌شناسی، دانشکده علوم اجتماعی، دانشگاه رازی، کرمانشاه، ایران (نویسنده مسئول)،
hmoradkhani@razi.ac.ir

** دانش‌آموخته کارشناسی ارشد جامعه‌شناسی، دانشکده علوم اجتماعی، دانشگاه رازی، کرمانشاه، ایران،
safourajokar74@gmail.com

تاریخ دریافت: ۱۴۰۳/۰۴/۲۶، تاریخ پذیرش: ۱۴۰۳/۰۶/۱۹

اجرای طرح توسعه روستایی، اصلاحات ارضی، فعالیت احزاب سیاسی، توسعه نظام اداری، وقوع انقلاب اسلامی، جنگ و توسعه نظام آموزش عالی، و در پیوند با این تحولات به وجود آمده است.

کلیدواژه‌ها: سوژکتیویته، زنانگی، عاملیت، بازسازی جامعه، استان ایلام.

۱. مقدمه

موقعیت اجتماعی، نقش و جایگاه زنان در جامعه‌ی ایلام، از اواخر دوره قاجار تا به امروز، دستخوش تحولات بسیاری شده است. توجه به اسناد و مدارک تاریخی موجود در این حوزه، به نحوی نشان دهنده تعامل پیچیده‌ی بین دولت و جامعه و از این رهگذر، تغییر در عاملیت زنان ایلامی است. به دیگر سخن، زن ایلامی هر بار در هیئتی نو و البته در متن مناسباتی در دسترس، خود را به اشکال تازه‌ای از سوژه‌گی تجهیز کرده است. به نظر می‌رسد این تغییر و تحول و عاملیت جدید، تنها حاصل یک انتخاب شخصی و فردی نیست. بلکه ریشه در تحولات بسیار پیچیده‌تری دارد. تصور رایج در نگاه به زنان، بالاخص زن ایلامی، تصویری است مربوط به زنانگی منفعل که محروم از عاملیت تاریخی و فاقد هرگونه ظرفیت توانبخشی به خود است. اما زنانگی و تجربه‌ی خاص زن بودن، از آن جهت که تجربه‌ای زیسته و تاریخی است، می‌تواند حاوی ابعاد ناپیدا و ناگفته‌ای نیز باشد. زنان نه به‌عنوان سوژه‌هایی منفعل بلکه متناسب با بستر اجتماعی و قدرت عاملیتی که می‌توانند از خود بروز دهند ممکن است تجربه‌ای متمایز و رهایی‌بخش را خلق کنند. از این حیث، اگر چه زن ایلامی را نمی‌توان به طور قطع به صورت فاعلی با انتخاب آزادانه و با هویتی خودساخته بازشناخت، اما نیاز است این زنان را با توجه به عاملیت و فاعلیتی که از خود بروز می‌دهند و چگونگی شکل‌گیری هویتشان در چهارچوب ساختار قدرت مورد توجه قرار داد. شاید برای فهم این فرآیند نیاز است نقاط عطف مهمی را تشخیص دهیم. می‌دانیم که حاکمیت همواره با هدف تثبیت قدرت خود، دست به انجام سازوکارهای بازسازی و تغییر جامعه می‌زند. از جمله‌ی این اقدامات در دوره‌ی معاصر، اصلاحات ارضی است. به باور هوگلاند:

گرچه نفع اصلی حکومت حفظ ثبات سیاسی در روستاها بود، اما این تنها هدف حکومت نبود، شاه به‌ویژه جذب چند پیشنهاد مختلف درمورد توسعه‌ی روستای شده بود. او همچنین در دی‌ماه ۱۳۴۲ یک برنامه‌ی گسترده‌ی توسعه‌ی اقتصادی اجتماعی را اعلام

دولت و بازسازی جامعه: ... (همایون مرادخانی و صفورا جوکار) ۳۴۵

کرد که خود آن را انقلاب سفید می‌نامید. اصلاحات ارضی که یک سال پیش از آن شروع شده بود، پیش درآمدی برای این برنامه و اساس آن محسوب می‌شد، در آغاز پنج مورد اصلاحی دیگر نیز عنوان شده بود که به مسائلی از قبیل وضع زنان، منابع طبیعی، صنعتی کردن، بهداشت و آموزش مربوط می‌شد. (هوگلاند، ۱۹۸۲: ۲۳۶).

اراده و خواسته‌ی حاکمیت در حفظ و اشائه‌ی قدرت، با استفاده از سازوکار بازسازی جامعه، منجر به فراهم ساختن زمینه‌ای برای ورود زنان ایلامی به متن جامعه و ورود در مناسبات اجتماعی گشت. برای مثال، طی تحولات مذکور، تأسیس نیرویی تحت عنوان سپاهیان دانش، زنان ایلامی را روانه‌ی مدرسه کرد. این نمونه‌ای از آغاز تحول در میان زنان ایلامی است. با گذر زمان، این گروه از زنان نقش خود را به گونه‌ای نو ساختند. با توجه به این بسترها در تاریخ زندگی این زنان سوژه‌های خاصی از زنانگی شکل گرفته است که حاصل مجموعه‌ای از عوامل و تلاقی نیروهای تاریخی-اجتماعی است. این پژوهش درصدد است تا با فهم تبارشناسانه‌ی خود نشان دهد که سوژگی‌های متفاوت و خاص زنان ایلامی، محصولی دم دستی و نتیجه‌ی یک اقدام آنی نیست. بلکه در نوع خود، حاصل چالشی است عمیق و ریشه دار که عمری به بلندای یک سده از زمان روی کار آمدن پهلوی اول تا به اکنون دارد. بدین ترتیب، مسئله‌ی پژوهش حاضر این است که سوژگی‌های شدن زنان ایلامی محصول کدامین بسترهای تاریخی-اجتماعی است؟ و این فرایند سوژه‌گی، چگونه و در تعامل با چه نیروهایی به وقوع پیوسته است؟

۲. پیشینه پژوهش

۱.۲. پیشینه نظری

میشل فوکو (Paul Michel Foucault) فرایند سوژه شدن را جریانی پرتحرک و پویا می‌داند نه حرکتی ایستا. او فرایند شکل‌گیری هویت سوژه را به صورت یک چرخه‌ی پرپیچ و خم و چند بعدی در نظر می‌گیرد. در مرکز توجه فوکو و آنچه که در نهایت تأثیر گذار است نه فرد و ساختار بلکه خود مفهوم سوژه است که اهمیت دارد. «... درون‌مایه‌ی کلی پژوهش‌هایم نه قدرت، بلکه سوژه است.» (فوکو، ۱۳۹۸: ۴۰۸). این فعل و انفعالات سوژه در برخورد و پذیرش یا بعضاً عدم پذیرش سازوکار قدرت به نحوی به چگونگی شکل‌گیری قدرت و ایجاد شکل‌های مختلفی از سوژگی می‌انجامد. از نظر فوکو، « امروزه

مبارزه علیه شکل‌های سوژه منقادسازی، علیه تبعیت از سوژه‌مندی بیش از پیش غالب شده است، حتی اگر مبارزه علیه سلطه و استثمار نه تنها محو نشده باشد، که برعکس. «(فوکو، ۱۳۹۸: ۱۴ تا ۱۵). روایت فوکو از پدیده‌ها آن است که فکت‌های تاریخی در هیئتی نو شونده و در میان مناسباتی شاید ناشناخته خود را بر ما عیان می‌سازند. روایت او پیش از آنکه روایتی علت و معلولی باشد، یا به دنبال تحلیلی خطی و دورانی باشد، روایتی است که از امکان‌ها سخن می‌گوید، روایتی که امروز را در ادغام با گذشته می‌بیند. او در عالم انتزاع به دنبال پرسشی است از جنس، اگر اینگونه نمی‌بود، چگونه می‌توانست باشد؟

تبارشناسی فوکو پدیده‌ها را تاریخی و برحسب شرایط و امکانات مورد توجه قرار می‌دهد. «فوکو به جای اصل‌ها، معانی نهفته و یا نیت‌مندی آشکار، روابط زور و اجباری را می‌یابد که خود را در رخداد‌های خاص، حرکت‌های تاریخی و تاریخ ظاهر می‌سازند. «(دریفوس و رابینو، ۱۴۰۰: ۲۰۹ تا ۲۲۵). فوکو موضوع تاریخ (history) را نگاه به چگونگی شکل‌گیری پدیده‌ها و به وجود آمدن آن‌ها می‌داند. اما نه تاسیس به معنای احداث و یا آن‌دسته از الگوها، روش‌ها و قوانین که منوط به شروطی در لحظه‌ای ابداع گردیده‌اند، بلکه تاریخ مد نظر او به بررسی تمام جوانب و آنچه که در گذشته‌های قبل از اتفاق بوده‌است می‌پردازد. تاریخ برای او تاریخ امکان‌هاست، تاریخ بسترها و اتفاقات نامتعیین.

زیست زنان به فراخور بافت تاریخی - اجتماعی حاکم بر آنها و چگونگی مواجهه‌شان در درون نظام قدرت می‌تواند تجربه‌ای بس متفاوت باشد. حال پرسش این است که ساخت و پردازش این سوژه‌گی چگونه است؟ رابطه‌ی بین سوژه و قدرت چگونه رابطه‌ای است؟ در پی پاسخ به این سوالات، رجوع به دستگاه نظری فوکو می‌تواند الگوی مناسبی باشد. فوکو قدرت را به عنوان یک امر رسمی و فقط در دست نهاد دولت نمی‌بیند که قدرتی منفی دارد و زیان بار است، او حتی قدرت را در معنای معادل با استبداد، ضد عدالت و منفی در نظر نمی‌گیرد، بلکه معتقد است قدرت به گونه‌های مختلفی توان دربرگیری جامعه و ادغام همگانی تمام عاملان و اعضای جامعه در خود را دارد.

آنچه باعث اثرگذار بودن قدرت می‌شود، آنچه قدرت را قابل پذیرش می‌کند این واقعیت است که قدرت صرفاً مانعی در برابر ما نیست که می‌گوید نه، بلکه از این حد در می‌گذرد و پدیده‌ها را تولید می‌کند، لذت ایجاد می‌کند، معرفت به وجود می‌آورد و گفتمان تولید می‌کند. باید قدرت را شبکه‌ی مولدی به شمار آورد که در سرتاسر بدنه‌ی اجتماع جریان دارد. (یورگنسن و فیلیپس، ۱۳۹۸: ۳۶ تا ۳۷).

فوکو حقیقت را به معنای اصلی ابتدایی و ابدی که از آغاز بوده و تاکنون نیز ادامه داشته است، نمی‌پذیرد و مورد بحث قرار نمی‌دهد. بلکه او برای فهم مفهوم حقیقت در کار خود، در صدد است تا گفت‌وگوها را و نیت‌های پنهان و نادیده‌ی آنها را اراده‌ای که در پس شکل‌گیری تشکیلاتشان وجود دارد به ورطه‌ی بررسی بکشانند.

۲.۲ پیشینه تجربی

تاکنون تحقیقات متعددی در مورد زنان ایلامی صورت گرفته که در اینجا به مرور چندین پژوهش انجام گرفته در حوزه‌ی زنان استان ایلام و ذکر محدودیت‌های آنها پرداخته می‌شود.

رضایی‌نسب و همکاران (۱۳۹۶) در تحقیقی با عنوان "بررسی تجارب زیسته‌ی اقدام به خودکشی زنان شهر ایلام با رویکرد روش نظریه‌ی مبنایی" به مطالعه چگونگی شکل‌گیری پدیده خودکشی در میان زنان ایلامی پرداخته‌اند. این پژوهش کیفی با استفاده از روش نظریه‌ی مبنایی و تکنیک‌های اعتبارسنجی اعضا و مقایسه‌های تحلیلی انجام شده است. نتایج تحقیق بر اساس تحلیل و کدگذاری مصاحبه‌ها نشان داد که عواملی مانند تنش در زندگی، کژکارکردی نهاد خانواده، باور به تغییر و رهایی، بستر اقتصادی، جامعه‌پذیری ناقص دینی-اجتماعی، فشار هنجاری، و تناقض هنجار با واقعیت زندگی به عنوان علل اصلی خودکشی زنان ایلامی شناسایی شده‌اند.

بگررضایی و همکاران (۱۳۹۶) در مقاله‌ای با عنوان "مطالعه کیفی پدیده خشونت خانگی علیه زنان (مورد مطالعه: زنان مراجعه‌کننده به مرکز خدمات اورژانس اجتماعی شهر ایلام)" به بررسی خشونت خانگی علیه زنان پرداخته‌اند. این تحقیق با رویکرد کیفی و استفاده از نظریه مبنایی انجام شده و شامل مصاحبه با ۳۵ زن قربانی خشونت است. نتایج تحقیق نشان داد که خشونت خانگی در تمامی جوامع و طبقات اجتماعی مشاهده می‌شود و بیشترین خشونت در زنان ۳۰ تا ۴۰ سال تجربه می‌شود. انواع خشونت شامل خشونت روانی-عاطفی و فیزیکی است. علاوه بر عوامل عمومی مانند کم‌سوادی و فقر، مقوله‌های خاصی نظیر تفکر مردسالاری، ازدواج اجباری، کاهش اعتماد بین شخصی، و کاهش حمایت اجتماعی نیز شناسایی شدند.

صفایی‌پور و داری‌پور (۱۳۹۷) در مقاله‌ای با عنوان "بررسی و تحلیل مولفه‌های تاثیرگذار بر موانع توانمندسازی زنان در شهر ایلام (مطالعه موردی: شهرستان دهلران)" به

بررسی عوامل موثر بر موانع توانمندسازی زنان در دهلران پرداخته‌اند. روش تحقیق شامل مبانی نظری کتابخانه‌ای و تحلیل داده‌های پیمایشی و میدانی با استفاده از پرسشنامه بوده است. نتایج نشان داد که عواملی مانند افزایش سطح تحصیلات، حق مالکیت قانونی، رفع تبعیض در بازار کار و حذف باورهای سنتی بر توانمندسازی زنان تاثیرگذارند. همچنین، اشتغال زنان می‌تواند منجر به ناراحتی‌های جسمی و روانی شود و افزایش تسهیلات برای مادران شاغل و نهادهای سازش روابط مشارکتی در خانواده‌ها می‌تواند مشارکت زنان را تقویت کند.

نورمحمدی (۱۳۹۹) در تحقیقی با عنوان "مطالعه چگونگی انتخاب سبک مدیریت بدن" و با روش تحلیل تماتیک به بررسی زنان ۱۸ سال به بالای شهر ایلام پرداخته است. نتایج نشان می‌دهد که زنان ایلامی اراده‌ای جدی برای مدیریت بدن خود ندارند و بیشتر به نمایش و جلوه‌گری از طریق راهبردهای دیگران متوسل می‌شوند. این زنان به سرعت در حال تجربه تغییرات پارادایمی در حوزه فرهنگ و مدیریت بدن هستند و خود را با جدیدترین تکنولوژی‌ها و ابزارهای آرایشی هماهنگ می‌کنند.

رئیزی (۱۴۰۰) در پایان‌نامه کارشناسی ارشد خود با عنوان "واکاوی معنایی مردانگی و زنانگی از منظر زنان ایلامی" به بررسی دیدگاه‌های زنان ایلامی در مورد مردانگی و زنانگی پرداخته است. این مطالعه با رویکرد پدیدارشناسی و در پارادایم کیفی انجام شده و جامعه‌ی هدف آن شامل ۴۰۰ زن ایلامی در سال ۱۳۹۹ بوده است. نتایج تحقیق نشان می‌دهد که زنان ایلامی تصویری واحد از مردانگی و زنانگی ندارند. از نظر آن‌ها، مرد مطلوب ویژگی‌هایی مانند خانواده‌دوستی، احساساتی بودن، اجتماعی و وضعیت مالی مناسب دارد، در حالی که مرد بدخلق و بی‌توجه به خانواده نامطلوب تلقی می‌شود. همچنین، زن مدرن و پیشرو با روابط اجتماعی و استقلال، زن مطلوب به شمار می‌آید، در حالی که زن سنتی و شوهرمحور زن نامطلوب است. پژوهش به این نتیجه رسید که جامعه زنان ایلامی به دو دسته سنتی و نوگرا تقسیم می‌شود و حوزه نوگرایی در حال رشد و توسعه است که به تدریج برداشت‌های زنان ایلامی از زنانگی به ارزش‌های جهانی نزدیک می‌شود و نشانه‌ای از حرکت به سمت جهانی شدن خانواده‌ها است.

چنانکه در بالا دیده می‌شود، غالب پژوهش‌های انجام شده و فضای فکری حاکم بر حوزه مطالعات زنان و استان ایلام بیشتر با نگاهی روشنفکرانه و سیاسی سیاستگذارگونه انجام شده‌اند، که مسئله‌ی زنان و بحث زنانگی در آن‌ها نه به صورت مسئله‌ای بنیادین بلکه

با نگاهی تفننی، بدون توجه به صیغه‌ی تاریخی مورد مطالعه قرار گرفته‌اند. در مطالعات پیشین تاکنون تحقیق درباره‌ی چگونگی سوژکتیویته شدن زنان ایلامی و عاملیت آن‌ها در ساختار قدرت و نگارش تاریخ این زنان تأملی صورت نگرفته است.

۳. روش‌شناسی پژوهش

باتوجه به ماهیت پدیده‌های اجتماعی-تاریخی، ضرورت فهم و شناخت تغییرات اجتماعی در یک بستر تاریخی مهم می‌نماید. روش تبارشناسی (Genealogical method) که در این پژوهش مورد استفاده است، روشی است که می‌توان به کمک آن، واقعیت‌های اجتماعی زنان ایلام، چگونگی فرایند هویت‌یابی و سوژه شدن‌شان را در بستر تاریخ و با توجه به ابعاد گسترده‌ی زمانی و مکانی‌اش مورد مطالعه قرار داد. در این تحقیق نیز با توجه به اینکه در بسیاری از پژوهش‌های جامعه‌شناختی از روش اسنادی برای تجزیه و تحلیل مسائل اجتماعی بهره گرفته می‌شود، این تحقیق نیز با روش مطالعه‌ی اسنادی انجام گردیده است. برای گردآوری داده‌های این پژوهش در ابتدا تمامی منابع و مأخذهایی که به‌نحوی تصور می‌شد اطلاعاتی درباره‌ی وضعیت استان ایلام و زنان این منطقه داشته باشند، شناسایی شده و مورد مطالعه قرار گرفتند. تمامی ارگان‌های دولتی، سازمان‌های رسمی، ادارات دولتی، کتابخانه‌های عمومی، سایت‌های و پایگاه‌های خبری (دفتر مجلات و روزنامه‌هایی) که به هر صورتی می‌توانستند اسناد، فیلم، صدا و یا داده‌ای از وضعیت و شرایط زنان ایلامی به‌دست بدهند، مورد بررسی قرار گرفتند. سپس در ادامه برای تکمیل اطلاعات و فهم بیشتر الگوهای زنانگی موجود در میان زنان، و توجه به روایت زنان ایلامی در حوزه‌ی تاریخ محلی، از تعدادی از زنان در رده‌های سنی مختلف و طبقات اجتماعی گوناگون در سطح شهرستان‌های ایلام مصاحبه به‌عمل آمد تا در بعضی از موارد روایت آنان به روشن‌تر شدن قضیه کمک نماید. اسکات لاش (Scott Lash) چهار معیار را برای داوری درباره‌ی کیفیت اسناد معرفی می‌کند:

اصالت: آیا سند اصیل است و تردیدی درباره‌ی منشأ آن وجود ندارد؟ اعتبار: آیا سند عاری از خطا و تحریف است؟ نمایا بودن: آیا سند نمونه‌ی بارزی از سند‌های شبیه به‌خود است، و اگر نه، آیا میزان تفاوت آن مشخص است؟ معنا: آیا سند روشن و قابل فهم است. اسناد و مدارک روایت خاصی از واقعیت را که به‌منظور خاصی بر ساخته شده است، بازگو می‌کند (فلیک، ۱۳۹۸: ۲۸۰ تا ۲۸۳).

در این پژوهش نیز تلاش شده است تا طبق معیارهای تعریف شده‌ی علمی مذکور در بند پیشین، از اسناد و مدارک داری اصالت، اعتبار، نمایا و دارای معنا استفاده شود. تمامی اسناد فیزیکی از کتابخانه‌ی مجلس شورای اسلامی، کتابخانه‌ی ملی و آرشیو اسناد ملی استخراج شدند که صحت و اعتبار آن‌ها تایید شد. همچنین از طریق استفاده از مصاحبه‌ی نیمه‌ساختار یافته در موارد خاص و ارائه‌ی تجربیات مختلف مصاحبه‌شوندگان در کنار اسناد تلاش شده تا محتوای تحقیق قابل فهم و ملموس تر شود.

۴. یافته‌های پژوهش

۱.۴ ظهور زنانگی محصور در مکان

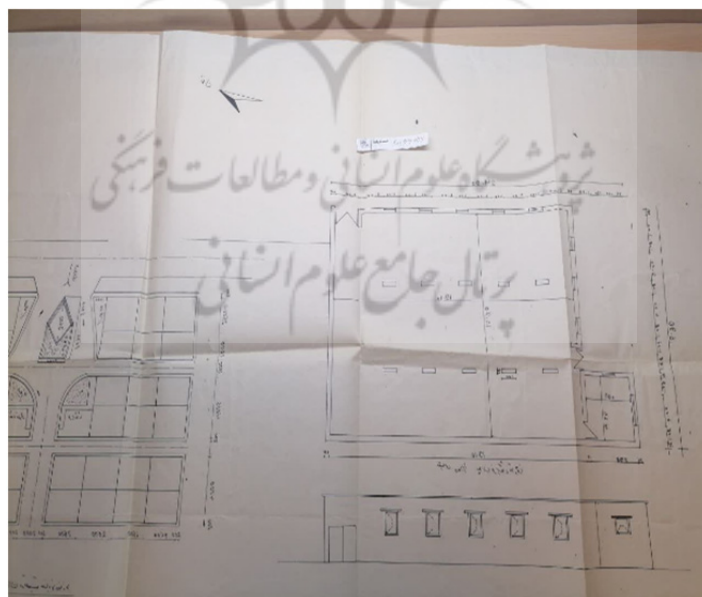
طرح سراسری اسکان عشایر یکی از برنامه‌های اصلاحی دوران پهلوی بود. رضاشاه که درصدد ایجاد دولت ملی ایران و پروژه‌ی بزرگ ملت‌سازی بود در مناطق مختلف کشور و با کمک نیروی ارتش این طرح را به اجرا درآورد. هدف رضاشاه، تمرکزگرایی و گرد آوردن قدرت دردستان دولت و جلوگیری از قدرت رؤسای طوایف مختلف بود. ساخت و پرداخت کشوری متفاوت از گذشته یا به تعبیری، مدرن و به سبک و سیاق دولت‌های اروپایی و متمدن به عنوان مهم‌ترین هدف دولت تعریف شده بود. اراده‌ی حکومت در گام نخست، سبب گذار از جامعه‌ی سنتی به سوی جامعه‌ی به ظاهر مدرن گردید. به دست گرفتن قدرت مرکزی که به اقداماتی نظیر اسکان عشایر یا تخته‌قاچو کردن آن‌ها منجر شد. این طرح در نقاط مختلف کشور، مسائل و شرایط خاص خود را پدید آورد. در مورد ایلام نیز با توجه به حیات اجتماعی آن دوره طبق اسناد موجود، همین رویه در پیش گرفته شد. تا پیش از دوره‌ی پهلوی، اکثر قریب به اتفاق جمعیت استان ایلام به‌صورت عشایری و در دامنه کوه‌ها زندگی می‌کردند. بافت قومی - قبیله‌ای و مردسالارانه‌ای که از همین شیوه‌ی زیست ناشی می‌شد، زن را در مرتبه‌ی فرودست و عملاً فاقد اهمیت قرار داده بود. این عامل، یعنی شیوه‌ی زیست عشایری، در محرومیت و عدم فعالیت اجتماعی زنان ایلامی تاثیرگذار بوده است. «نقش زنان در کوچ بیشتر آشکار می‌شود. آنها قبل از سپیده‌ی صبح از خواب بیدار می‌شوند، صبحانه درست می‌کنند، مشک می‌زنند و خمیر و نان تهیه می‌کنند.» (درخشنده، ۱۳۹۱: ۶۴)

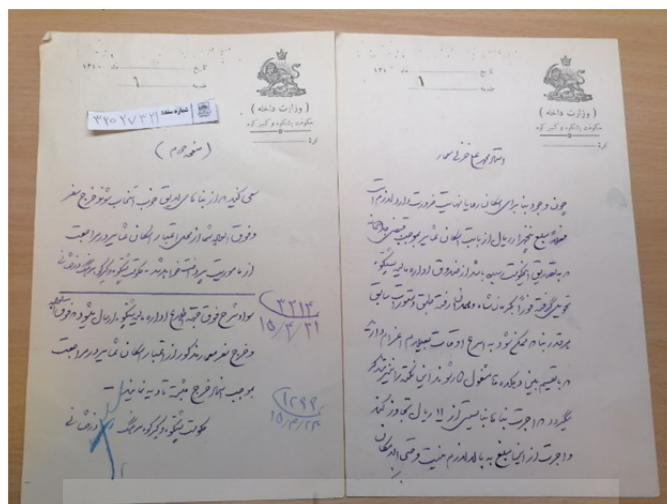
دولت و بازسازی جامعه: ... (همایون مرادخانی و صفورا جوکار) ۳۵۱

با تغییر وضعیت زندگی کوچندگان و اسکان همراه با اجبار عشایر، زنان ایلامی نیز از موضع زن سوژه‌ی عشایر و کوچ‌رو به زن سوژه‌ی یکجانشین تغییر وضعیت داده شدند. اسکان عشایر، نقطه‌ی آغاز حصر در مکان برای زنان ایلامی بود که آنها را ملزم به استقرار در یک مکان خاص می‌نمود. یکجانشینی آنان نقطه‌ی گسستی است برای تحول در بافت زنانه‌ی آنها و بازتعریف هویتشان به‌عنوان زن یکجانشین و زنانگی متناسب با آن.

دیروز بر حسب دعوت حکومت پشتکوه، عموم رؤسای ادارات دولتی در این اداره‌ی حکومتی حاضر، از طرف حکومت شهری مبنی بر توجهات مخصوص ذات ملوکانه نسبت به اهالی پشتکوه بیان و مخصوصاً تذکر دادند که در این موقع اصول چادرنشینی و خانه بدوشی عشایر بایستی از پشتکوه به‌کلی برداشته شود و دولت شروع به ساختمان‌سازی نموده است. (روزنامه اطلاعات، شماره ۲۳۹۷، سال دهم، ۶ بهمن ۱۳۱۳، صفحه ۳).

دست مرئی دولت بود که زنانگی متفاوت با زنانگی زن عشایری برای زنان ایلامی را رقم زده بود. اسکان فرصتی فراهم کرده بود تا بستری مهیا شود که زنان ایلامی تجربه‌ای متفاوت از سر بگذرانند و به آرامی زمینه برای تغییرات گسترده‌تر فراهم آید. اجرای طرح اسکان عشایر، باعث کم‌رنگ شدن اهمیت زندگی عشایری و شکل‌گیری نوعی از زنانگی محصور در مکان شد.

اسناد ۱. مربوط به اجرای طرح اسکان عشایر در ایلام و نقشه‌ی اسکان

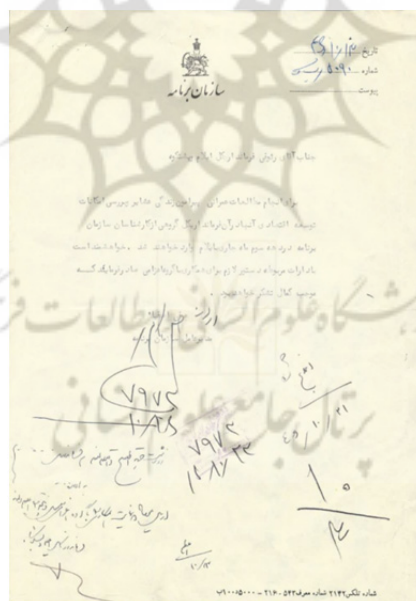
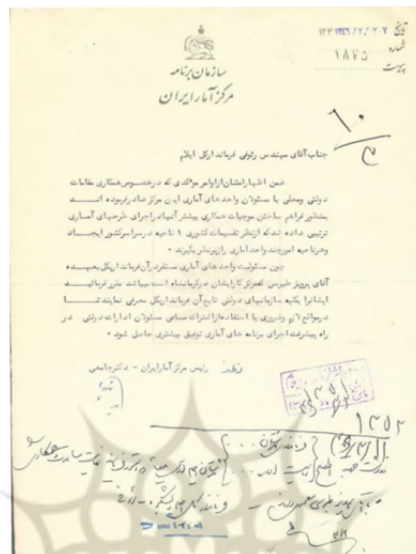
اراده و خواست دولت در تصاحب هرچه بیشتر قدرت و حکمرانی بیشتر بر انجام مجموعه‌ای از اقدامات و اصلاحات در ساختار سیاسی-اجتماعی و اقتصادی منجر شد. از جمله این برنامه‌های مهم می‌توان به انجام اصلاحات ارضی و برنامه‌های عمرانی اشاره کرد.

۲.۴ اجرای برنامه‌های توسعه و عمران روستایی

برنامه‌های عمرانی توسعه که در ادوار مختلف به اجرا گذاشته شد و طی ۵ مرحله از سال ۱۳۲۷ تا ۱۳۵۶ در دوران پهلوی به طول انجامید، در یک چارچوب گسترده و در حوزه‌ای وسیع شرایطی را رقم زد که در تحول نقش زنانگی زنان ایلامی بستری مهم به حساب می‌آید. از جمله‌ی این اقدامات می‌توان به ایجاد، تأسیس، نگهداری و هموار سازی جاده‌ها و راه‌های روستایی، پاک‌سازی و بهسازی محیط زیست، تأسیس و اشاعه‌ی استفاده از آب لوله کشی سالم و تمیز، بهداشتی ساختن و پاک کردن سکونت‌گاه‌های روستایی و توسعه‌ی بهداشت عمومی، گسترش آموزش‌های فنی-اجتماعی به زنان، گسترش مراکز آموزشی بهداشتی، مثل خانه‌ی بهداشت، ارائه‌ی خدمات اجتماعی متناسب با نیاز روستاییان، ایمن سازی و افزایش کیفیت ساخت ساختمان و... اشاره کرد. اکنون اگر بخواهیم به صورت همه‌جانبه به فهم این گسست تاریخی و چگونگی تأثیرگذاری آن بر تحقق نوع

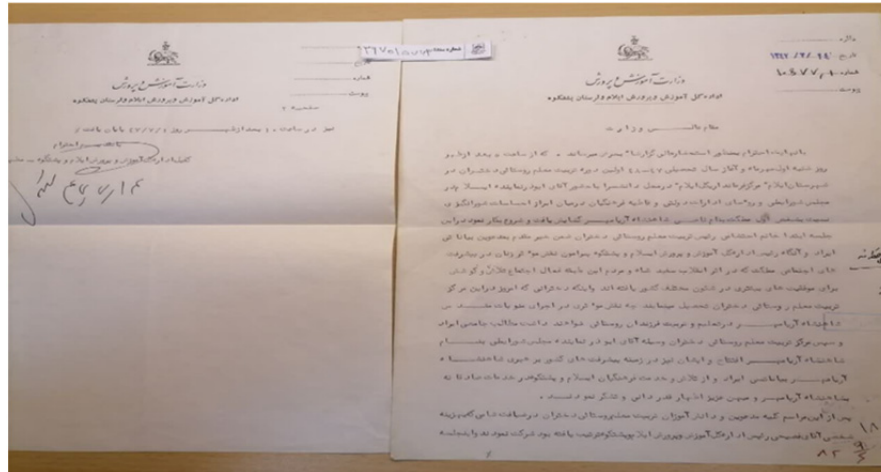
دولت و بازسازی جامعه: ... (همایون مرادخانی و صفورا جوکار) ۳۵۳

جدیدی از زنانگی در میان زنان ایلامی نائل آیم، توجه به ابعاد تقویت شده در این رخداد تاریخی چندگانه ضرورت دارد.

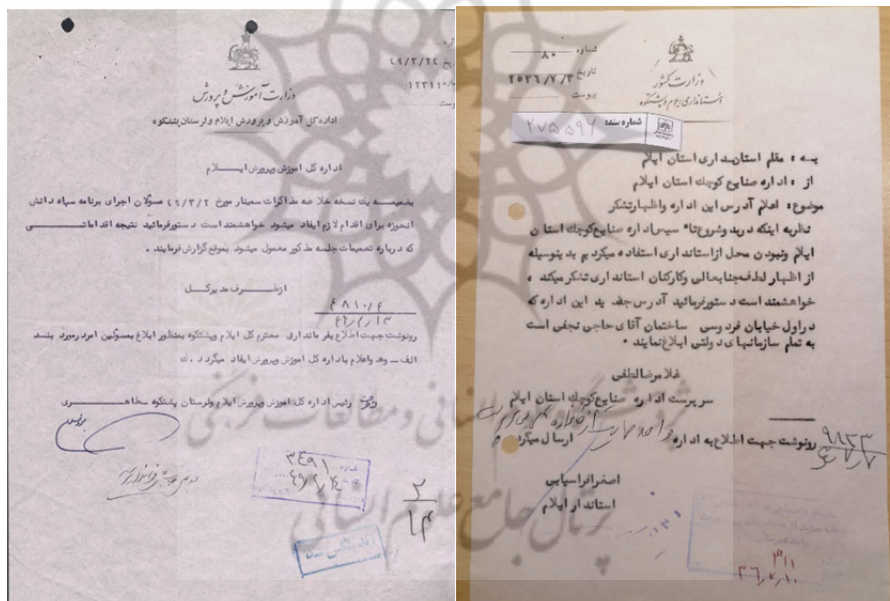

اسناد ۲. اسناد مربوط به تصمیمات دولتی در راستای افزایش توسعه‌ی عمرانی و اقتصادی در سطح روستاها.

۳۵۴ جامعه پژوهی فرهنگی، سال ۱۶، شماره ۲، تابستان ۱۴۰۴

سند ۳. مربوط به تاسیس اولین مرکز تربیت معلم دختران در استان ایلام^۱

اسناد ۴. مربوط به ابلاغ اعزام سپاهیان دانش در شهرستان‌های مختلف استان ایلام، تشکیل جلسات آن‌ها و مفاد جلسات مختلف^۲

۳.۴ اصلاحات ارضی و پیامدهای آن

اصلاحات ارضی که با سیاست مداخله آمیز دولت به منظور ارائه دگرگونی‌هایی در وضع زمین و مالکیت آن انجام گرفت، باعث شد تا زمین‌های در دست بزرگ مالکان و اربابان در بین کشاورزان ایلامی و دامداران خرد تقسیم شود. اجرای این طرح در ایلام باعث هرچه بیشتر شدن تعداد سکونتگاه‌های روستایی گردید و به شکل‌گیری یک پایگاه اجتماعی قوی‌تر برای دولت در میان روستاییان گردید. همسو با این تغییرات دولتی، تحولی در روابط حاکم بر روستاییان شکل گرفت که نمود آن را می‌شد در زندگی روزانه‌ی آن‌ها به عیان دید. بروز این تغییرات امکان دخالت بیشتر دولت در امور روستاها را فراهم آورد. اصلاحات ارضی با هدف توسعه‌ی اقتصادی انجام گرفت. این طرح با فراهم کردن بستر برای بهتر شدن وضعیت آموزشی، بهداشت و ارتقاء سطح خدمات اجتماعی منجر به تغییر الگوهای زندگی در میان اقشار مختلف مردم و روستاییان شد. با انجام اصلاحات ارضی و با هدف نظارت کارگزاران حکومتی بر اجرای طرح، مناطق روستایی هرچه بیشتر مورد بازدید مأموران دولتی قرار می‌گرفتند.

در میان برنامه‌هایی که با هدف گسترش آموزش برنامه‌ریزی شده بود، اجرای طرحی به نام سپاه دانش است این طرح که در حدود پانزده سال و در فاصله‌ی سال‌های ۱۳۴۱ تا ۱۳۵۶ به اجرا درآمد، اقدامی نوگرایانه بود که در نوع خود سبب تحول نظام آموزش در ایلام گردید. سپاهیان دانش، از یک سو سبب یاد گرفتن خواندن و نوشتن شدند، از طرفی دیگر از آنجایی که این سپاهیان دیپلمه‌های باسوادی بودند که برای مدتی کوتاه یا بعضاً طولانی در مناطق محروم خدمت می‌کردند و در اکثر موارد خانواده‌هایشان نیز همراه آن‌ها بودند، این حضور فرد خارجی و بیرون از دایره‌ی اولیه‌ی نظام خویشاوندی در میان ایلامی‌ها سبب آشنایی زنان ایلامی با فرهنگ‌ها و گونه‌های زنانگی می‌شد که با گذر زمان از یک سو، کسب سواد و از سوی دیگر مراوده‌ی اجتماعی مداوم با این سپاهیان سبب تغییر رویکرد و هم‌کنشی زنان ایلامی با زنان سپاه دانشی گردید که در نهایت آنان نیز به مانند دیگر زنان خود را در زی زنانگی جدیدی می‌دیدند. اولین مدرسه‌ی دخترانه‌ای که در ایلام دایر گردید دبیرستان دخترانه‌ی نیره است. هرچند در ابتدا درس خواندن و تحصیل برای دختران چندان مورد استقبال واقع نشد اما به آرامی این عدم اقبال نیز جای خود را به توجه و تشویق سپرد.

اسم دبیرستان دخترانه‌ی نیره برگرفته از نام خانم سرهنگ درخشانی فرماندار نظامی ایلام بود. بعد از دایر شدن دبستان شاهپور، نیاز به آموزش‌های جدید برای تمام افراد جامعه احساس می‌شد، به همین منظور نخستین مدرسه دخترانه به سبک جدید به نام دبیرستان نیره در شهر ایلام فعلی دایر گردید. (نعمتی، ۱۳۸۴: ۵۹).

با توسعه و تاسیس مدارس در مناطق مختلف ایلام، زنان ایلامی وارد مدرسه شدند، درس خواندند و معلمانی از فرهنگ‌ها و اقوام گوناگون را از نزدیک در کار تدریس و زندگی تجربه کردند. اکنون بخشی از کار زنانه و روزانه‌ی آن‌ها، صرف تحصیل و انجام تکالیف درسی می‌شد. از طرف دیگر، آنان اکنون دیگر محصور در دنیای خانه و خانه‌داری نبودند. آشنایی‌شان با افراد دیگر و با زنان درس‌خوانده فرصتی در اختیارشان قرار می‌داد تا اندکی متفاوت از اسلاف خویش فکر کنند و در زندگی‌شان خواسته‌های متفاوت‌تری داشته باشند.

آن‌ها می‌توانستند درس بخوانند و به مطالعه بپردازند؛ پس زنانگی تحول یافته‌ای را در خودشان کشف و ابداع می‌کردند. در همین راستا، افزایش تحصیل دختران ایلامی و تاسیس مدارس دخترانه، تاسیس مرکز تربیت معلم دختران را می‌توان سندی دانست مبنی بر تحول زنانگی این زنان؛ چرا که بسیاری از زنانی که از همین دبیرستان فارغ‌التحصیل شده بودند، به زودی در دانشگاه یا سایر ادارات به‌عنوان کارمند مشغول به کار می‌شدند. به همین سیاق، دانشجویان دختری که به دانشگاه ورود می‌کردند، نقش خویش را نه به عنوان یک زن خانه‌دار بلکه در هیئت عضوی از زنان معلم تعریف می‌کردند. در این برهه، زنانی با مشخصه‌ی داشتن سواد، شغل و کنشگری در عرصه‌ی آموزش و اجتماع پا به عرصه‌ی جامعه گذاشتند.

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی

دولت و بازسازی جامعه: ... (همایون مرادخانی و صفورا جوکار) ۳۵۷

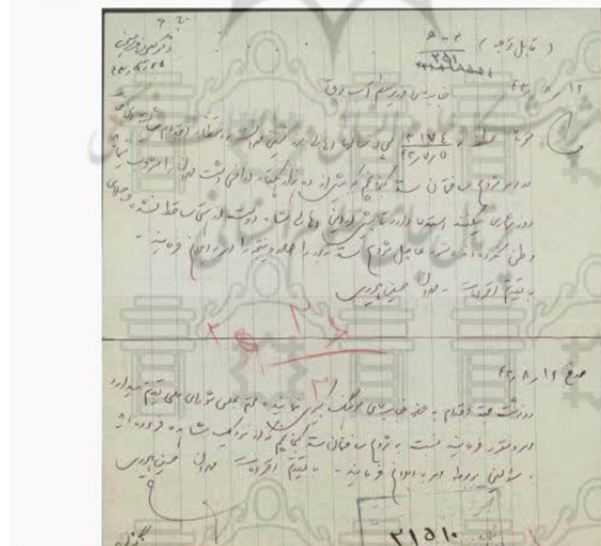
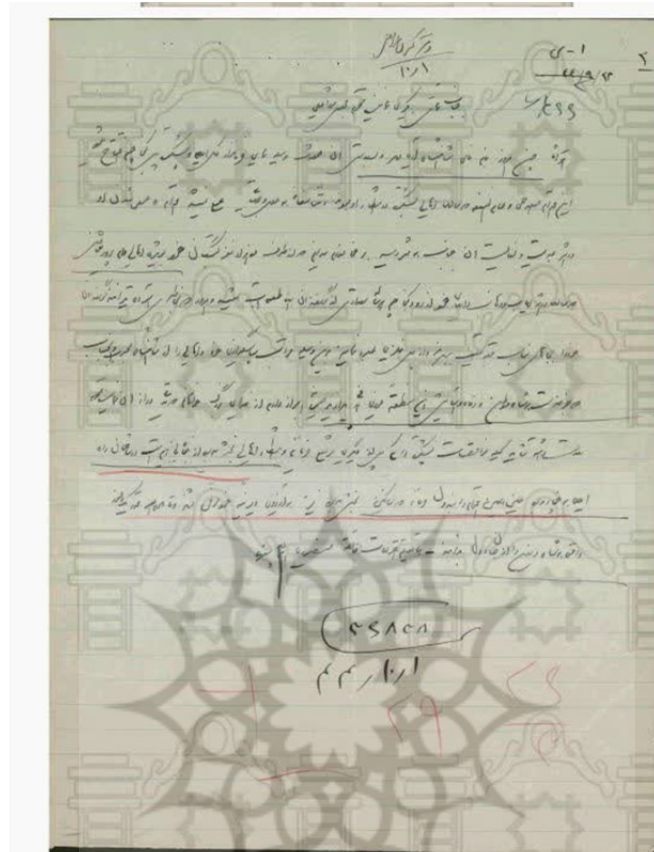
[illegible][illegible]

اسناد ۵. مربوط به اصلاحات ارضی در ایلام^۳

۴.۴ برنامه‌های عمرانی و تغییر در ساخت اجتماعی

رضاشاه در ابتدا یک هدف اساسی را دنبال می‌کرد و آن، سیاست تمرکزگرایی و حفظ قدرت بود. او برای حفظ حکومت لازم می‌دید تا بتواند هر نوع نیروی قدرتمند دیگر اعم از ایلی طایفه‌ای یا نظامی را از میان بردارد و برای تأدیب و تنبیه نیروهای رقیب و کنترل حرکات شورشی لازم بود تا بتواند در اسرع وقت، و هر زمانی که لازم بود نیروهای نظامی خود را به مناطق مختلف اعزام نماید. لازمی این امر وجود راه‌های ارتباطی سالم و ایمن بود. در ایلام نیز برای دستیابی نیروهای نظامی رضاشاه به منطقه، وجود راه‌های ارتباطی ایمن ضروری می‌نمود. هرچند در آن دوره منطقه‌ای ایلام از نظر ارتباطات، چه ارتباط جاده‌ای و بین‌راهی و چه سایر وسایل ارتباط جمعی همانند تلویزیون در مقایسه با سایر نقاط کشور در وضعیت ایده‌آلی قرار نداشت، اما روی هم رفته، دولت با انجام اقدامات مذکور توانست که تغییراتی چند در ساخت اجتماعی منطقه به وجود بیاورد. راه‌های جاده‌ای باعث ارتباط بیشتر زنان ایلامی با مناطق اطراف و دسترسی به امکانات بیشتر گردید. از طرف دیگر، گسترش رسانه‌های جمعی مانند احداث سینما و وجود تلویزیون در ایلام باعث آشنایی زنان ایلامی با دنیای جدید گردید؛ رسانه‌ای مثل سینما آن‌ها را با فضای باز آشنا ساخت. آن‌ها می‌توانستند از طریق تلویزیون با انواع دیگر فرهنگ‌ها آشنا شوند. زنانگی که در آن زمان از تلویزیون نمایش داده می‌شد، متفاوت با زنانگی هژمونیک موجود بود.

دولت و بازسازی جامعه: ... (همایون مرادخانی و صفورا جوکار) ۳۵۹

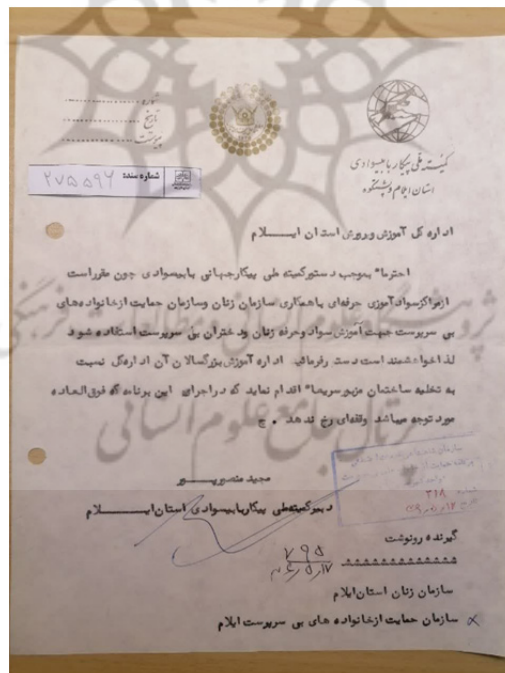
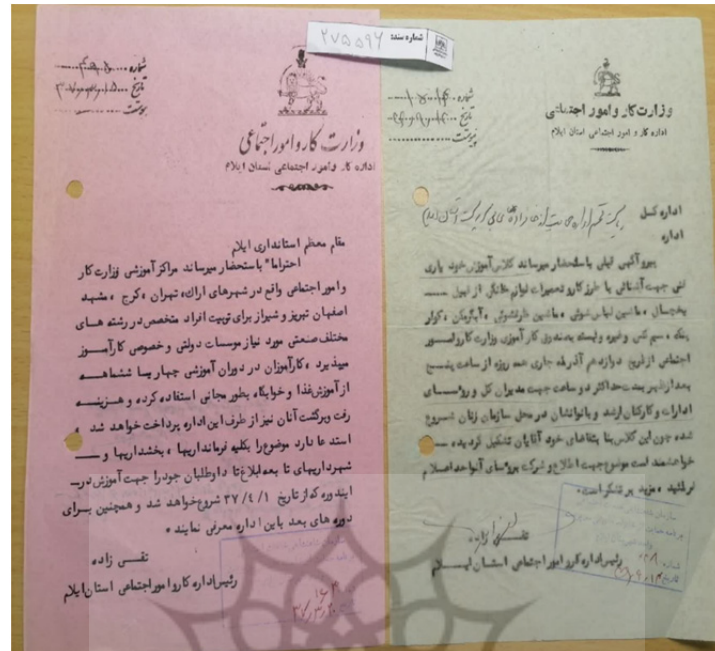
اسناد ۶. مربوط به اهالی مهران مبنی بر تقاضای تأسیس راه و پل کنجان چم.^۴

۵.۴ تکوین و توسعه بوروکراسی

باتوجه به بررسی‌های به‌عمل آمده درباره‌ی انواع مؤسسات و سازمان‌های دولتی در استان ایلام، اسنادی حول محور شرکت‌ها، بانک‌ها و سایر نهادهای دولتی وجود دارند که بررسی

آن‌ها، خود، به‌نحوی دیگر اطلاعاتی در زمینه‌ی شکل‌گیری زنانگی زنان ایلامی در اختیار ما قرار می‌دهد. همان‌طور که می‌دانیم در استان ایلام نیز دولت در راستای تقویت اهداف سیاسی و گسترش نفوذ خود، اقدام به تأسیس انواع ادارات و سازمان‌های دولتی نمود. این اقدامات به‌مرور منجر به ایجاد ساختارهای جدیدی شد که ساختار سنتی و قدیمی را تا حدودی کنار می‌گذاشت و به اشکال مختلف سبب ادغام زنان ایلامی در نظام زنانگی جدید می‌شد. در پی ورود زنان به یک نظام اداری نسبتاً مدرن، تغییراتی در شکل زنانگی آن‌ها اعمال می‌شد. از یک جهت با این که که نظام اداری در ایلام در حال گسترش بود، اما از آن‌جایی که ایلام از نظر تشکیلات اداری زیر نظر استان پنجم کشور یعنی کرمانشاه بود، لذا بیشتر کارکنان و کارمندان، چه در سطح خرد و چه در سطح مدیریتی و کلان از استان‌های همجوار یعنی کرمانشاه و سایر استان‌های کشور بودند. طبقه‌ی اجتماعی نسبتاً مرفه با سبک زندگی متفاوت با مردم ایلام، زنان ایلامی نیز در مراوده‌ی با آن‌ها و یادگیری سبک زندگی‌شان، تغییرات ملموسی در زندگی خود و آنان می‌دیدند و این بستری بود برای پذیرفتن الگویی جدید از زندگی روزانه.

علاوه بر جریان ارتباطات فرهنگی غیرملموس با گذشت زمان و ورود زنان ایلامی در بطن سازمان‌های دولتی فرایندی که تا امروزه روز هم وجود دارد، و سبب حضور گسترده و پررنگ زنان ایلامی در ادارات دولتی گردید. و این ورود و اشتغالشان در سازمانهای اداری و دولتی نتیجه‌ی خواست دولت در راستای تقویت سیاسی خود بود. اما در مقابله با این تلاش دولت زنان ایلامی دست به مجموعه اقدامات و کنشگری‌هایی برای تثبیت جایگاه اجتماعی خویش زدند، که در نهایت امر یک مازاد سوژکتیویته را به ارمغان آورد که زن ایلامی را از قالب اولیه‌ی زن خانه‌دار جدا ساخت و سوژه‌ی جدید، زن مدرن-شاغل و اداری را در خود پروراند. گسترش نظام اداری در ایلام راهی بود که منجر به شکل‌گیری زنانگی بروکراتیک (femininity Bureaucratic) در میان زنان ایلامی گردید.

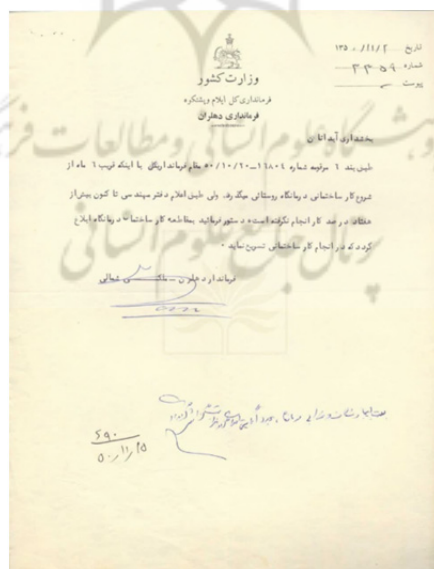
دولت و بازسازی جامعه: ... (همایون مرادخانی و صفورا جوکار) ۳۶۳

۶.۴ تاسیس مراکز بهداشت و زیست زنان ایلام

در شکل اولیه زنانگی زن ایلامی، زنی است به عنوان سوژه‌ای منفعل، که عمل روزانه‌ی او محدود است به خانه‌داری، انجام امور کشاورزی و دامداری. مهم‌ترین نقش او به عنوان سوژه‌ای فعال ایفای نقش مادری است. فرهنگ غالب بر آنان فرهنگ بچه‌زایی است، و الگوی فرزندآوری غالب بر آنان به گونه‌ای است که تعداد فرزند بیشتر برای آنان افتخار بیشتر به همراه می‌آورد. مریم از زنان قدیمی ایلامی اینگونه می‌گوید:

«من خودم ۱۶ تا بچه آوردم، اختلاف سنی اولین و آخرینشان به ۲۰ سال هم نمی‌رسد. دوتای آن‌ها به خاطر مریضی و بدبختی وقتی که خیلی کوچک بودن مردن. همیشه مادر شوهرم به من افتخار می‌کرد که می‌توانستم به این تعداد بچه بیاورم».

رخنه‌ی دولت به درون زندگی روستاییان و مردم مناطق مختلف با هدف حفظ قدرت سیاسی و با ابزارهای مختلفی از جمله تأمین رفاه جامعه و تدوین برنامه‌های بهداشتی، از جمله بسترهایی بود که در یک پروسه‌ی طولانی و در یک رابطه‌ی چند سویه، زنانگی زنان ایلامی را در زمینه‌های مختلف فعال نمود. گرچه هدف دولت از اتخاذ سیاست‌های اجتماعی مثل تدوین و گسترش شبکه‌های بهداشت، بازپروری قدرت خود در متن جامعه بود، اما سویی‌ی دیگر آن، ارائه‌ی فرصتی برای زنان ایلامی و کنشگران اجتماعی برای درخواست مطالبات جدید و تغییر سیاق زندگی آن‌ها بود.

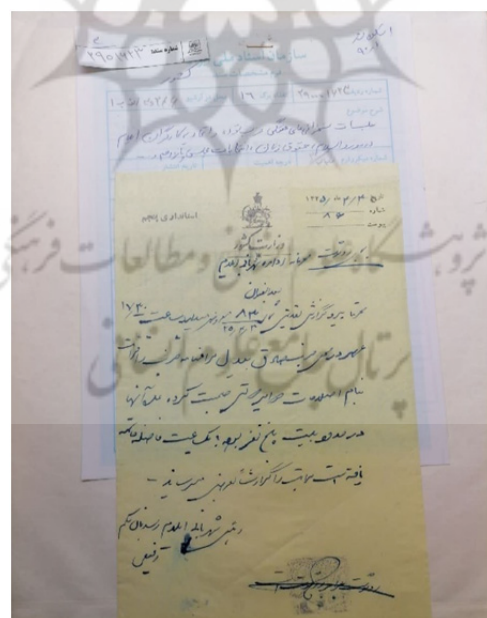
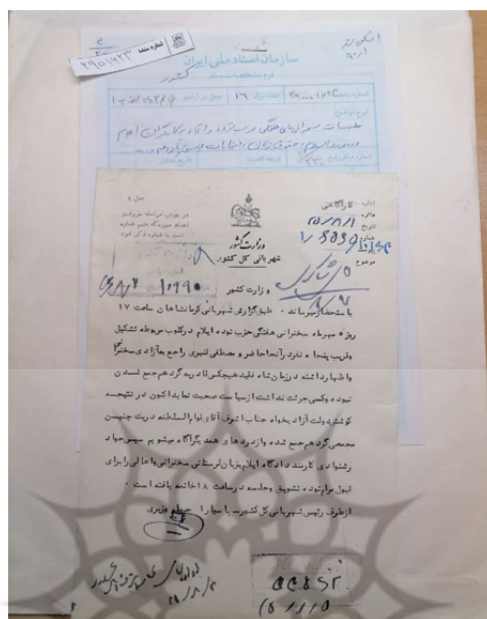
اسناد ۸. سند مربوط به درخواست انتزاع بهداری آبدانان از لرستان، الحاق آن به بهداری ایلام، عدم انتقال پزشک آن جا و سند پیگیری ساخت درمانگاه در دهلران.

۷.۴ احزاب سیاسی و وضعیت زنان ایلام

تشکیل حزب توده در محل فرمانداری کل ایلام، فعالیت‌های آن‌ها و سخنرانی‌های هفتگی شان در زمینه‌های مختلف و از جمله درباره‌ی حق و حقوق زنان با توجه به بافت ایلی-عشایری منطقه، چندان با مسلک و عقاید مردم همخوانی نداشت و حتی باعث ناراحتی و نگرانی دسته‌هایی از مردم ایلام شد. اما با گذر زمان، مرام‌نامه‌ی آنان در بین گروه‌های مختلف ایلامی پخش شد و سبب گرایش بیشتر مردم به سمت آن‌ها شد. علی‌الخصوص که اقدامات مختلف حزب با تأثیرگذاری بر زنان که چه به‌صورت مستقیم و چه به‌صورت غیر مستقیم در جریان فعالیت‌های آن قرار می‌گرفتند، باعث گسترش افکار

دولت و بازسازی جامعه: ... (همایون مرادخانی و صفورا جوکار) ۳۶۵

آن‌ها در میان طبقه‌های مختلف زنان روستایی و یا شهری در در سطح شهرستان‌ها و خود شهر ایلام می‌شد.

اسناد ۹. اسناد مربوط به حزب توده سخنرانی و مفاد جلسات آنان.^۶

۸.۴ زنان ایلامی در بستر انقلاب و جنگ

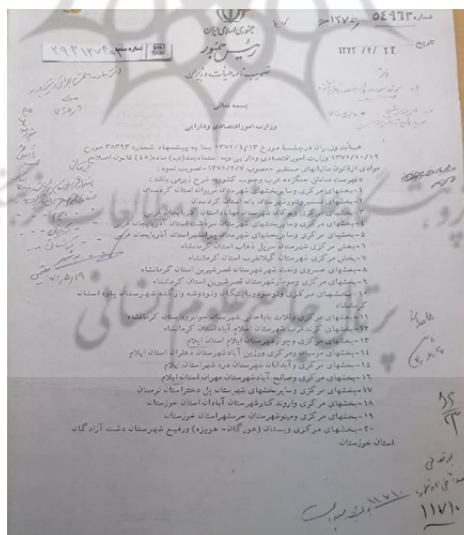
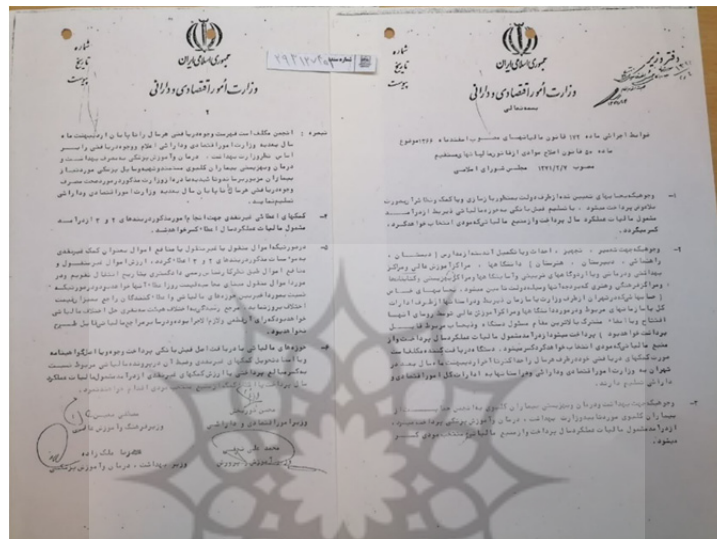
یکی از نارسایی‌ها و ضعف‌های عمده در فهم سوژگی زنان ایلامی، عدم توجه به مجموعه عوامل بیرونی و چرخشی تأثیرگذار بر ارائه‌ی نوع ویژه‌ای از زنانگی آن‌ها است. از میان مجموعه عوامل تأثیرگذار بر وضعیت عمومی زنان ایلامی، وقوع انقلاب و جنگ بود. از این حیث، جایگاه ویژه‌ی زنان ایلامی و الگوی ساخت زنانگی آن‌ها را نمی‌توان بدون مطالعه دقیق صف‌آرایی نیروهای اجتماعی و سیاسی بر تکوین و شکل‌گیری هویت زنانه‌ی آن‌ها مورد مطالعه قرار داد. مطالعه‌ی اسناد به‌دست آمده مؤید این امر است که شکل‌گیری زنانگی زنان ایلامی متأثر از فضای سیاسی ملی و بین‌المللی بوده است. چرخش سیاسی و وقوع انقلاب بستری بود تا از یکسو، زمینه‌ی بروز و ظهور بیشتر زنان در متن فعالیت‌های سیاسی فراهم شود. از سوی دیگر، انقلاب به‌عنوان رویکردی متفاوت، دولتی را بازسازی می‌کرد که در جهت تحکیم و بازسازی شرایط بقای خود دست به اقدامات مختلفی می‌زد. از جمله‌ی این سازوکارها، اقدامات رفاهی بود که حکومت دینی در ادامه‌ی فعالیت‌های دولت‌های پیشین در جهت حفظ و ارتقای مشروعیت سیاسی خود در خدمت زنان قرار داد و این فرصت نیز به مانند دیگر تلاش‌های دولت‌های دیگر، امکانی بود که جامعه‌ی ایلام را از انزوای محلی دور کرد و به زنان کمک کرد تا به عنوان نیروی اجتماعی و سیاسی جدید عمل کنند. انقلاب فرصتی بود که توان همراه کردن این گروه از زنان با خود را داشت تا بتوانند عرصه‌ی جدیدی به روی خویش باز کنند.

«گروهی از بانوان و دختران دانش‌آموز ایلام که همگی چادر به‌سر داشتند و روبند بسته بودند، در مسیر خیابان‌های برق، سعدی و خیام دست به تظاهرات زدند. تظاهر کنندگان پس از ساعتی متفرق شدند.» (روزنامه‌ی اطلاعات، شماره ۱۵۲۷۲، صفحه‌ی ۲۱)

درمورد زنان ایلام، شرایط جنگی امکانی بود که سبب شد آنان را به طور مستقیم در میدانی مردانه دخالت و نفوذ دهد تا بتوانند عرصه‌ای متفاوت از دایره‌ی خانه و زندگی خانوادگی را تجربه نمایند. زنان ایلامی در جنگ، چه به‌صورت مستقیم و چه غیرمستقیم وارد می‌شدند، می‌جنگیدند و خود را برابر با مردان می‌دیدند. بعد از پایان جنگ با توجه به اینکه ایلام به‌عنوان یکی از نقاط اصلی جنگ، خدمات دولتی در عرصه‌های مختلف جهت بازسازی آن ارائه گشت. این خدمات شامل خدمات فردی و ویژه به افراد می‌شد. با تجربه‌ی زنانی که قبلاً خودشان در جنگ شرکت کرده بودند، یا آنانی که دیگر اعضای خانواده‌شان در جنگ حضور داشتند، فرصتی جدید خلق شد که طبقه‌ی جدیدی از زنان

دولت و بازسازی جامعه: ... (همایون مرادخانی و صفورا جوکار) ۳۶۷

ایلامی که منش جدید و زنانگی جدیدی در آن‌ها پروارنده شده بود شکل گیرد. این‌عهده یا با عناوینی چون «شیرزن» معرفی می‌شدند، یا «مادر، خواهر و همسر شهید» بودند که از هرکدام از این زنان، زنانگی خاصی طلب می‌شد. و متناسب با این نوع از تغییرات، نوع جدیدی از زنانگی در میان زنان ایلامی شکل گرفت.

اسناد ۱۰. اسناد دولتی مربوط به جنگ و تاثیر آن در روند مصوبات دولت در استان ایلام.^۷

۹.۴ زنان و گسترش نظام آموزش عالی

سیاست‌های جدید دولت مبنی بر گسترش نظام آموزش عالی، تأثیری شگرف در تحول زنانگی زنان ایلامی داشت. اصلاح و بهینه‌سازی ساختار و فرایندهای توسعه‌ی پژوهش و آموزش عالی کشور در ایران به تدریج و متناسب با اهداف دولت و زیرساخت‌های مطرح شده به وقوع پیوست. گسترش نظام عالی آموزشی، به مانند اهرمی، با ایجاد امکانات برای تسهیل دسترسی زنان روستایی و شهری در ایلام به محیط دانشگاه، زمینه‌ساز تحول در ساختار تجربه‌ی آنان از زنانگی گشت. حضور در دانشگاه با تغییر سبک زندگی آنان، سبب مطالبه‌گری عمومی در جهت استقرار جامعه‌ی مدنی و گرایش به مشارکت در برنامه‌ها و تصمیم‌گیری‌های اجتماعی، خانوادگی و فردی گردید. هم‌چنین هم‌زمان با افزایش میزان دانشجویان زن در میان زنان ایلامی، ورود به دانشگاه سبب تغییر در بازار کار این گروه از زنان گردید و زمینه‌ساز افزایش تقاضای دانش‌آموختگان فارغ‌التحصیل برای انجام کارهای اداری و مدیریتی در میان این گروه اجتماعی شد. این جریان افزایش تقاضا برای ورود به بازار کار در یک فرایند چندگانه، تغییراتی را در زنانگی زنان فراهم ساخت. از یک سوی باتوجه به فراهم نبودن زیرساخت‌های اجتماعی-قومی برای جذب زنان دانشجو در بازار کار و ساخت اجتماعی مردسالارانه که مانعی در برابر کار زنان به حساب می‌آمد، با گذر زمان سبب شکل‌گیری تفکر انتقادی در میان زنان ایلامی گردید که در تلاش برای تحقق حقوق خود، در مخالفت با ساخت سنتی حاکم بر جامعه دست به کنشگری بزنند. از طرف دیگر، آن دسته از زنانی که با توجه به شرایط و فرصت‌های فراهم شده توانسته بودند وارد بازار کار شوند و در سمت‌های دولتی و نسبتاً بالای مدیریتی مشغول به کار شوند، این شرایط اجتماعی جدید فرصتی نو بود برای ارائه‌ی کنشی متناسب با نقشی که در آن حضور داشتند. نهاد دانشگاه با تزریق طیف گسترده‌ای از ابزارهای انگیزشی، و ارائه‌ی الگوهای فکری متفاوت به زنان، به تأمین منابع جدید آموزشی و پرورشی برای زنان ایلامی مبادرت نمود. نتیجه‌ی طرح تحول نظام آموزش عالی برای زنان ایلامی، شکل‌گیری زنانگی مطالبه‌گر بود. تمرکزگرایی، مطلق‌خواهی، انحصار یگانه و تابعیت بی‌چون و چرای در اختیار ساختار سیاسی حاکم بر این مهم دلالت دارد که سوژه در برابر هرنوعی از توزیع، توصیف و کنش مقاومت می‌کند و بعضاً عملی متفاوت از خود بروز می‌دهد.

۵. بحث و نتیجه گیری

خواست و اراده‌ی حکومت، به‌طور ناخواسته منجر به ایجاد تغییراتی در بافت اجتماعی-مکانی استان ایلام گردید. ایجاد سوژه‌گی زنانه و مازاد سوژکتیویته‌ی برآمده از آن در میان زنان ایلامی، حاصل یک دسته از تغییرات بود. طرح اسکان اجباری عشایر در دوره‌ی پهلوی اول از فاصله‌ی زمانی ۱۳۰۴ تا ۱۳۲۰ با هدف مهار نیروی نظامی عشایر به اجرا درآمد. این طرح باعث یکجانشین شدن ایلات و عشایر و گسترش روستاها شد. نتیجه‌ی اجرای این طرح دولتی برای زنان ایلامی، حصر آنان در مکان بود. در پی انجام اصلاحات ارضی در سال ۱۳۴۱، زمین‌های بزرگ‌مالکان در بین خرده‌گروه‌های دهقانی تقسیم شد. اجرای این طرح سبب گسترش روستاها و توجه به بعد رفاهی آنان گردید. همچنین این طرح، فرصتی بود برای دست‌اندازی بیشتر دولت در امور مردم و روستاها که زمینه‌ای بود برای تحول نگاه زنان به زندگی. توسعه‌ی برنامه‌های عمرانی با هدف توسعه و پیشرفت، سبب دسترسی بیشتر زنان ایلامی به خدمات اجتماعی، درمانی و رفاهی گردید. این گسترش امکانات تازه، بستر اجتماعی مناسبی برای پیشرفت زنان بود. یکی از این برنامه‌های عمرانی-خدماتی، اعزام سپاهیان دانش بود. این حرکت تحول‌خواهانه باعث روی آوردن زنان ایلامی به مدرسه و تحصیل شد. باسواد شدن این زنان سبب تغییر رویه‌های زندگی روزمره آنان و گرایش‌شان به سمت زنانگی فعال و مدرن گشت.

آغاز تاسیس نهادهای دولتی در ایلام، سبب شکل‌گیری طبقه‌ی اجتماعی جدیدی از کارمندان دولتی غیر بومی در میان ایلامیان و آشنایی بیشتر آنها با سبک زندگی متفاوت افراد دیگر بود که این امر خود دلیلی بود برای تغییر رویه‌ی معمول زنانگی زنان ایلامی. حاصل گسترش نظام اداری در ایلام برای زنان، شکل‌گیری زنانگی بروکراتیک بود. تشکیل حزب توده در ایلام و فعالیت‌های آنها از جمله دیگر بسترهایی بود که سبب مطرح شدن بیشتر زنان ایلامی در اجتماع، توجه به نقش‌شان به عنوان فعال اجتماعی و اهمیت حضورشان در جامعه گردید. جنگ و انقلاب سبب ورود زنان ایلامی به میدان‌های مردانه و انجام کنشگری سیاسی از سوی آنان شد. جنگ سبب شکل‌گیری زنانگی سرکش و جسورانه در میان این زنان شد. حضور در دانشگاه و گسترش دامنه‌ی دسترسی زنان سبب شکل‌گیری زنانگی مطالبه‌گر در میان آنان شد. آنچه که در تاریخ زنانگی این گروه از زنان رخ داده است، تحولاتی زمانی، مکانی مختص به بافت جغرافیایی اجتماعی منطقه‌ی ایلام است که در یک فرایند چندسویه و چند بعدی منجر به تغییر هویت زنان ایلامی شد. به

دیگر سخن، این فرایند توسعه و نگرش ترقی‌خواهانه‌ی دولتی و سازوکارهای برخاسته از آن بود که سبب‌ساز تحول و شکل‌گیری سوژه‌گی زنان ایلامی در سطح محلی شد.

پی‌نوشت‌ها

۱. این مرکز تعلیمی-تربیتی در روز شنبه اول مهر سال ۱۳۴۷ در مرکز فرمانداری ایلام، با حضور نمایندگان، روسای ادارات دولتی و فرهنگیان ایلام و شخص شاه افتتاح گردید. این جلسه با سخنرانی توسط خانم احتشاش رئیس تربیت معلم روستایان آغاز شده است. از موارد مهم و مورد توجه این برنامه صحبت‌های رئیس اداره آموزش و پرورش پشتکوه پیرامون نقش موثر زنان در پیشرفت‌های اجتماعی مملکت که در اثر انقلاب سفید شاه و مردم، این طبقه فعال اجتماع موفقیت‌های بیشتری در کشور یافته‌اند. و اینکه این دخترانی که اکنون در این مرکز تربیت معلم روستایی دختران تحصیل می‌نمایند.
۲. اعزام سپاهیان دانش به‌صورت گروهی بوده و با استقرار در مناطق مختلف ایلام اقدام به تشکیل کارگروه‌های آموزشی نمودند، که برای مناطق مختلف ایلام برنامه‌های ترویجی خاصی را دنبال می‌کردند، همراهی زنان ایلامی با این برنامه‌ها و یادگیریشان از این سپاهیان مروج دانایی برای آنها تفاوت معنایی با قبل و تغییر سبک زندگی به‌بار می‌آورد.
۳. نامه از طرف وزارت کشاورزی، بنگاه خالصجات، اداره‌ی خالصجات استان پنجم در زمینه‌ی ارائه‌ی گزارش از وضعیت ثبت، مساحت، نوع اعیانی یا غیر اعیانی بودن هر قطعه از زمین‌های کشاورزی منطقه‌ی ایلام.
۴. تأسیس راه‌های ارتباطی تأثیری شگرف در بازگشایی دنیای جدید به روی زنان ایلامی داشت. احداث راه ارتباطی کنجان‌چم در سال ۱۳۴۳ باعث آغاز ارتباط بین مناطق عشایری-روستایی و دشتهای مرزی مردم وزنان مهرانی با مردم دیگر مناطق ایلام گردید.
۵. تشکیل کارگاه‌های مختلف و ورود زنان در عرصه‌ی بازار کار صنعتی یا کارهای مختلف دیگر عرصه‌ای بود برای ورود بیشتر زنان در جامعه در بالا اسناد مربوط به برگزاری دوره و دعوت از زنان ایلامی نمایش داده شده‌اند که چگونگی ورود زنان ایلامی، نحوه‌ی آشنایی آنان با کارهای غیرخانگی و برنامه‌های دولت در این زمینه را نشان می‌دهد.
۶. در این اسناد درباره‌ی جلسات و سخنرانی‌های هفتگی حزب توده و اتحادیه‌ی کارگران ایلام درمورد اسلام و مسائلی همچون زنان مطرح شده است. حزب توده و فعالیت‌های سیاسی آنها از اولین برنامه‌هایی است که زمینه‌ساز حضور زنان در امور سیاسی شدند. و با ارائه‌ی الگویی جدید و آگاه ساختن زنان باعث تغییر در لایه‌های زنانگی آنان شدند.

۷. بعد از جنگ و برقراری آرامش نسبی دولت شروع به بازسازی کشور و مرمت تخریب‌های ناشی از جنگ نمود. دولت سازندگی با توجه به موقعیت مرزی استان ایلام از محل اعتبارات سهم ویژه‌ای برای این منطقه قائل شد. این توجهات هرچند کم و بعضاً ناکارآمد بود اما باز برای این منطقه توانست مفید واقع شود.

کتاب‌نامه

- اسمعیلی، نسرين (۱۳۹۱). آسیب‌شناسی ناامنی زنان در استان ایلام (سیاسی اجتماعی)، پایان‌نامه منتشر نشده کارشناسی ارشد، دانشگاه آزاد اسلامی واحد تهران مرکزی، دانشکده علوم سیاسی.
- اکبری، مرتضی (۱۳۴۷) دانشنامه ایلام نقش زنان استان ایلام در تحولات سیاسی و اجتماعی انقلاب اسلامی و دفاع مقدس، مشهد، انتشارات شاملو (۱۳۹۰)، چاپ اول.
- اکبری، مرتضی (۱۳۹۵) *مطالعه‌ای اسنادی پیرامون نقش زنان استان ایلام در فرایند انقلاب اسلامی*، نشریه مطالعات الگوی پیشرفت اسلامی ایرانی، سال ۱۳۹۵، شماره ۸.
- بگ‌رضایی، پرویز (۱۳۹۸) *مطالعه جامعه‌شناختی علل و زمینه‌های بروز خشونت خانگی علیه زنان با تاکید بر سرمایه‌های اجتماعی (مطالعه موردی: زنان شهر ایلام)* فصلنامه فرهنگی تربیتی زنان و خانواده، سال دهم، شماره ۴۹.
- بگ‌رضایی، پرویز؛ زنجانی، حبیب‌الله؛ سیف‌اللهی، سیف‌الله (۱۳۹۶) *مطالعه‌ی کیفی پدیده‌ی خشونت خانگی علیه زنان (مورد مطالعه: زنان مراجعه‌کننده به خدمات اورژانس اجتماعی شهر ایلام)*، مجله مطالعات اجتماعی ایران، دوره ۳، ۱۱، (دومین ویژه‌نامه‌ی جامعه‌شناسی خانواده)، ص ۳۲-۵.
- توکلی طرقي، محمد (۱۳۸۷) تجدد روزمره و آمپول تدین، گنجینه تاریخ و تمدن ایران، دانش‌نامه‌ی ایرانیکا، سال ۲۴، شماره ۴.
- خوشرو، زینب؛ فیروزآبادی، سید احمد؛ فرضی‌زاده، زهرا (۱۳۹۹) *مطالعه‌ی علل، ابعاد و پیامدهای طرد اجتماعی برحسب جنسیت (مورد مطالعه: زنان کولی روستای چشمه‌کبود شهرستان ایلام)*، مطالعات اجتماعی اقوام، دوره ۱، شماره ۱.
- درخشنده، صیدمحمد (۱۳۳۴) عشایر ایلام، ایلام، انتشارات زانا، (۱۳۹۱) چاپ اول.
- دریغوس، هیوبرت ال؛ رایینو، پل (۱۹۸۴) میشل فوکو فراسوی ساختارگرایی و هرمنوتیک؛ ترجمه‌ی حسین بشیریه، تهران، نشر نی (۱۴۰۰)، چاپ چهاردهم.
- دونزولو، ژاک (۱۹۸۴) ابداع امر اجتماعی رساله‌ای درباره‌ی افول هیجانات سیاسی، ترجمه: آرام قریب. تهران: شیرازه، (۱۳۹۵)، چاپ اول.
- رئیس، آمنه (۱۴۰۰) واکاوی معنایی مردانگی و زنانگی از منظر زنان ایلامی؛ پایان‌نامه منتشر نشده کارشناسی ارشد، دانشگاه ایلام، دانشکده ادبیات و علوم انسانی.

- ساروخانی، باقر؛ محمودی، یسری. (۱۳۸۷) بازتولید نابرابری جنسیتی در خانواده «مطالعه تطبیقی زنان شاغل و خانه دار شهر ایلام»، پژوهش اجتماعی، دوره شماره ۱۱ (مسلسل ۱)، ۴۷-۶۱.
- سیدمیرزایی، محمد؛ عبدالحی، زهرا؛ کمربگی، خلیل (۱۳۹۰) بررسی رابطه میان عوامل اجتماعی و امنیت اجتماعی زنان سرپرست خانوار (مورد مطالعه زنان شهر ایلام)، نشریه مطالعات امنیت اجتماعی، دوره جدید، شماره ۲۸، ص ۷۹-۱۰۸.
- صفایی پور، مسعود؛ داری پور، نادیا (۱۳۹۷) بررسی و تحلیل مؤلفه‌های تأثیرگذار بر موانع توانمندسازی زنان، اولین همایش رقابت‌پذیری و آینده تحولات شهری.
- عبدالحی، زهرا؛ سیدمیرزایی، سیدمحمد؛ ساروخانی، باقر؛ قبادی، حشمت (۱۳۹۲) بررسی عوامل اجتماعی موثر بر امنیت اجتماعی زنان سرپرست خانوار (مطالعه موردی: شهر ایلام) مطالعات علوم اجتماعی ایران، ۱۰، ص ۱۵۷-۱۷۳.
- غلامرضایی، فریده (۱۳۲۷) زن در تاریخ و فرهنگ ایران، تهران، انتشارات آرون، ۱۳۹۴، چاپ اول
- فلیک، اووه (۱۹۵۶) درآمدی بر تحقیق کیفی، ترجمه هادی جلیلی، تهران، نشر نی، (۱۳۹۹)، چاپ یازدهم.
- فوکو، میشل (۱۹۸۴) اراده به دانستن، ترجمه نیکو سرخوش و افشین جهاننیده، تهران، نشر نی، (۱۳۹۰)، چاپ ششم.
- فوکو، میشل (۱۹۸۴) تئاتر فلسفه گزیده‌ای از درس گفتارها، کوتاه نوشت‌ها، گفت‌وگوها و ...، ترجمه‌ی نیکو سرخوش و افشین جهاننیده، تهران، نشر نی، (۱۳۹۸)، چاپ هشتم.
- فوکو، میشل (۱۹۸۴) گفتمان و حقیقت تبارشناسی حقیقت گویی و آزادی بیان در تمدن غرب، ترجمه، علی فردوسی، تهران، انتشارات دیبایه، (۱۳۹۶)، چاپ اول.
- فوکو، میشل (۱۹۸۴) تولد زیست سیاست؛ درس گفتارهای کلژ دوفرانس، ۱۹۷۸-۱۹۷۹، ترجمه رضا نجف زاده، تهران، نشر نی، (۱۳۹۱)، چاپ دوم.
- فوکو، میشل (۱۹۸۴) باید از جامعه دفاع کرد: درس گفتارهای کلژ دوفرانس ۱۹۷۵-۱۹۷۶، ترجمه رضا نجف‌زاده، تهران، انتشارات رخداد نو (۱۳۸۹)، چاپ اول.
- فوکو، میشل (۱۹۸۴) دیرینه شناسی دانش، ترجمه نیکو سرخوش و افشین جهاننیده، تهران، نشر نی، (۱۳۹۹)، چاپ هشتم.
- فوکو، میشل (۱۹۸۴) مراقبت و تنبیه تولد زندان، ترجمه نیکو سرخوش و افشین جهاننیده، تهران، نشر نی، (۱۳۷۸)، چاپ اول.
- کچویان، حسن (۱۳۸۲) فوکو و دیرینه‌شناسی دانش، روایت تاریخ علوم انسانی از نوزایی تامابعبدالجدد، تهران، دانشگاه تهران، مؤسسه انتشارات و چاپ، (۱۳۸۲)، چاپ اول.
- کرونین، استفانی (۱۴۰۰) عشایر در ایران، ۱۹۲۱-۴۱ م. ۱۳۰۰-۱۳۲۰، نشریه پژوهش در تاریخ، دوره ۱۱، شماره ۳۰.

دولت و بازسازی جامعه: ... (همایون مرادخانی و صفورا جوکار) ۳۷۳

کریمی، الهام (۱۳۹۴) بررسی و شناخت تمایل دختران و زنان ایلامی به تغییر و نوگرایی در سبک زندگی و عوامل اجتماعی - فرهنگی مرتبط با آن، پایان نامه منتشر نشده کارشناسی ارشد. دانشگاه آزاد اسلامی، واحد تهران مرکزی، دانشکده علوم اجتماعی.

کسری، محمد سالار؛ مرادخانی، همایون؛ رضایی، محمد (۱۳۹۰) فوکو: حکومتداری، سوژه‌ی سیاسی و کنش سیاسی، دوره ۳، شماره ۲.

کوششی، مجید؛ میرزایی، محمد؛ محمودیان، حسین؛ الماسی، مسعود (۱۳۹۸) بررسی رابطه ابعاد احساس نابرابری جنسی و به‌زیستی اجتماعی زنان شهر ایلام، نشریه مطالعات اجتماعی - روان‌شناختی (مطالعات زنان)، دوره ۱۷، شماره ۳، ص ۷-۳۰.

الماسی، مسعود (۱۳۹۵) بررسی عوامل مرتبط با احساس امنیت اجتماعی زنان، رتبه علمی پژوهشی، شماره ۴۶، ص ۱۰۳-۱۰۷.

مرتضوی، سید خدایار؛ پاکزاد، شهیندخت (۱۳۹۶) تبیین نگرش زنان نسبت به اقتدارگرایی مردانه با استفاده از بوردیو (مورد مطالعه: طایفه‌ی دهبالایی شهر ایلام)، پژوهش‌نامه‌ی زنان، دوره ۸، شماره ۲۱، شماره پیاپی، ص ۱۱۷-۱۴۶.

مهردادی، امیر؛ نوری‌پور لیاولی، رقیه؛ صادقیان، شهناز (۱۳۹۵) بررسی عوامل مؤثر بر نشاط دختران و زنان استان ایلام، ماهنامه علوم انسانی، دوره ۱، شماره ۱.

میلر، پیت (۱۹۷۸) سوژه، استیلا و قدرت در نگاه هورکهایمر، مارکوزه، هابرماس و فوکو، ترجمه، نیکو سرخوش و افشین جهان‌دیده، نشرنی. (۱۳۸۲)، چاپ اول.

نجم‌آبادی، افسانه (۱۳۲۵) زنان سیبیلو و مردان بی‌ریش نگرانی‌های جنسیتی در مدرنیته ایرانی؛ ترجمه‌ی آتناکامل و ایمان واقفی، تهران، انتشارات تپسا، (۱۴۰۰)، چاپ هشتم.

نعمتی، نورالدین (۱۳۸۴) تاریخ آموزش و پرورش استان ایلام (۱۳۰۹-۱۳۸۰ ه. ش)، تهران، انتشارات اسپندهنر، (۱۳۸۴)، چاپ اول.

نورمحمدی، فاطمه (۱۳۹۹) مطالعه چگونگی انتخاب سبک مدیریت بدن (مورد مطالعه زنان شهر ایلام-۱۳۹۹)، پایان‌نامه منتشر نشده کارشناسی ارشد، دانشگاه ایلام، دانشکده ادبیات و علوم انسانی.

هریس، کوان (۱۹۷۸) انقلاب اجتماعی سایت و دولت رفاه در ایران؛ ترجمه‌ی محمدرضا فدایی، تهران، انتشارات شیرازه، (۱۳۹۸)، چاپ دوم.

هوگلاند، اریک جیمز (۱۹۴۴) زمین و انقلاب در ایران ۱۳۴۰-۱۳۶۰؛ ترجمه‌ی فیروزه مهاجر، تهران، انتشارات شیرازه، (۱۳۹۸)، چاپ اول.

ویسه، صیدمهدی؛ نوری، همایون؛ نامدارجویمی (۱۳۹۳) بررسی رابطه سرمایه اجتماعی و مشارکت سیاسی زنان (مورد مطالعه، دانشجویان دانشگاه دولتی ایلام)، اولین همایش ملی الکترونیکی دستاوردهای نوین در علوم مدیریت و حسابداری، سال ۱۳۹۳.

۳۷۴ جامعه‌پژوهی فرهنگی، سال ۱۶، شماره ۲، تابستان ۱۴۰۴

یعقوبی، کریم؛ یعقوبی، علی (۱۳۸۹) ایلام دوره‌ی پهلوی از سقوط نظام والیگری تا سقوط سلسله پهلوی (۱۳۰۷_۱۳۵۷ش، ایلام، انتشارات جوهر حیات، (۱۳۸۹)، چاپ اول.
یورگنسن، ماریان؛ لوئیز، فیلیپس (۲۰۰۲) نظریه و روش در تحلیل گفتمان، ترجمه هادی جلیلی، تهران، نشر نی، (۱۳۹۸)، چاپ نهم.

شناسه اسناد استفاده شده از سازمان اسناد و کتابخانه ملی:

شناسه سند: ۳۲۰۳۴۱۸۲

شناسه سند: ۳۲۰۲۷۳۲

شناسه سند: ۳۲۰۳۴۱۸۲

شناسه سند: ۳۲۰۲۷۲۶۱

شناسه سند: ۲۹۷۰۱۵۷۶۳

شناسه سند: ۲۷۵۵۹۶

شناسه سند: ۳۲۰۳۴۱۸۲

شناسه سند: ۲۹۳۱۲۸۰۷۷

شناسه سند: ۲۹۰۱۶۲۳

شناسه سند: ۲۷۵۱۹۶

شناسه سند: ۲۹۳۱۲۷۴۵۱

شماره مدارک استفاده شده از کتابخانه، موزه و مرکز اسناد مجلس شورای اسلامی:

شماره مدرک: ۱۰۱۱-۲۱/۵۷/۲۶/۲/۱۷ شماره مدرک: ۱۰۱۱-۲۱/۵۸/۲۶/۳/۲۹

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی